

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

AKTØRER LANGS GUDENÅEN

en undersøgelse af aktørperspektiver i forbindelse med klimatilpasning af Gudenåen

Jensen, Miriam; Mertz, Pernille Krüger ; Sørensen, Henrik Vest; Borup, Emil

Publication date:
2021

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Jensen, M., Mertz, P. K., Sørensen, H. V., & Borup, E. (2021). *AKTØRER LANGS GUDENÅEN: en undersøgelse af aktørperspektiver i forbindelse med klimatilpasning af Gudenåen.*

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

AKTØRER LANGS GUDENÅEN

- en undersøgelse af
aktørperspektiver i forbindelse
med klimatilpasning af Gudenåen

Aktører langs Gudenåen

- en undersøgelse af aktørperspektiver i forbindelse med klimatilpasning af Gudenåen

Undersøgelsen er udarbejdet i projektet Coast to Coast Climate Challenge i perioden april 2020 til marts 2021.

Undersøgelsen skal ses som et vigtigt bidrag til at forstå de udfordringer, aktører langs Gudenåen oplever i forbindelse med ekstreme klimahændelser. Undersøgelse er samtidig et bidrag til helhedsplanen for Gudenåen.

INDLEDNING

Gudenåens varierende vandstand bliver mere ekstrem i takt med at konsekvenserne af klimaforandringerne bliver større. Det skaber store problemer for de aktører og interesser der knytter sig til Gudenåen og dens å-nære arealer. Øget vandspejl og oversvømmelser i sommerhalvåret ses som konsekvens af flere og hyppigere skybrud, samt at vandremuslingen, der med dens evne til at filtrere og gøre vandet klart, danner optimale vækstvilkår for grøden og dermed øger mængden af vandplanter. I vinterperioden ses Gudenåens varierende vandstand som resultat af overvintrende grøde og længevarende regnvejrsepisoder, hvor alle magasiner og depoter fyldes op og dermed oversvømmer ådalene. Samtidig vil fremtiden også bringe flere og længevarende tørkeperioder, som den man så i sommeren 2018.

Oversvømmelser og tørkeperioder kan gå hårdt ud over plante- og dyrelivet, samt aktører og interesser langs Gudenåen. Det fordrer, at de syv kommuner langs Gudenåen samarbejder om klimatilpasning på tværs af kommunale skel, da virkemidler og investeringer i én kommune kan have en betydning for en anden, særligt nedstrøms men i mange tilfælde også opstrøms. Det er derfor nødvendigt, at Gudenå-kommunerne

sammen tænker mere helhedsorienteret og langsigtet i udviklingen af fremtidige klimatilpasningsløsninger. Samtidig er det vigtigt at belyse de forskellige interesser der er langs Gudenåen, da disse hver især kan blive påvirket af de fremtidige klimatilpasningstiltag, som kommunerne vælger at benytte sig af. Denne undersøgelse bidrager med lokale aktørers perspektiver på oversvømmelses- og tørkeproblematikken i forbindelse med klimatilpasning ved Gudenåen.

Tidligere kortlægninger af Gudenåen har fokuseret på at kortlægge arealer efter økonomiske værdier. Denne form for kortlægning inddrager ikke de menneskelige oplevelser og opfattelser af forandringer i miljøet og klimaet. Derfor er formålet med nærværende undersøgelse, at tegne et billede af særligt lokale aktørers oplevelser af oversvømmelses- og tørkeproblematikker, samt deres syn på løsningsforslag til klimatilpasning, som kan bruges i helhedsplanen og i C12-projektet. Aktørperspektiver er vigtig viden, da de kan skabe grundlag for mere langsigtede og helhedsorienterede klimatilpasningsløsninger, som tilgodeser lokale interesser og løsningsforslag.

Denne undersøgelse sigter ikke mod at give et komplet overblik over alle lokale aktørers holdninger, men søger derimod at give et så repræsentativt geografisk og interesse-mæssigt perspektiv som muligt, hvori der dykkes ned i enkelte aktørperspektiver. Dermed muliggør undersøgelsen en dækkende beskrivelse af forskellige aktørers perspektiver på oversvømmelses- og tørkeproblematikker, samt synet på klimatilpasningstiltag og fremtidige løsninger for Gudenåsystemet.

Undersøgelsen er udarbejdet som led i C12 projektet Gudenåen, ét af de 24 delprojekter i Coast to Coast Climate Challenge (C2C CC), et EU-støttet klimatilpasningsprojekt der løber fra 2017 til og med 2022. C12 - Gudenåen involverer syv kommuner langs Gudenåen, samt Skanderborg Forsyning A/S.

HELHEDSPLANEN OG C12 - GUDENÅEN

I 2019 og begyndelsen af 2020 gik Gudenåen over sine bredder og oversvømmede store arealer langs hele åen. Det skabte en del bevågenhed, og i februar 2020 samledes borgmestrene fra de syv Gudenåkommuner; Hedensted, Horsens, Skanderborg, Silkeborg, Viborg, Favrskov og Randers, for at diskutere en samlet plan for Gudenåen. Her blev det vedtaget, at der skal udarbejdes et udkast til en helhedsplan for Gudenåen inden sommeren 2021.

Formålet med helhedsplanen er, at man på tværs af Gudenåkommunerne planlægger håndtering af vandet for at mindske konsekvenserne af oversvømmelser og højere vandstand gennem helhedsorienteret løsninger.

C12-projektet har til formål at danne en fælles forståelsesramme for Gudenåens vandløbssystem, som skal lægge til grund for udviklingen af sådan en helhedsplan. C12-projektet vil dermed bidrage til den fremtidige udarbejdelse af en helhedsplan med helt ny viden om Gudenåens nuværende og fremtidige vandføring, samt til forståelsen af lokale aktørers perspektiver på åen, som helhedsplanen skal medtænke. Denne viden kan hjælpe med at sikre en bedre langsigtet forankring af en

helhedsplan, som medtænker klimatilpasning i Gudenåens opland lokalt, kommunalt og regionalt.

Gudenåen og dens opland

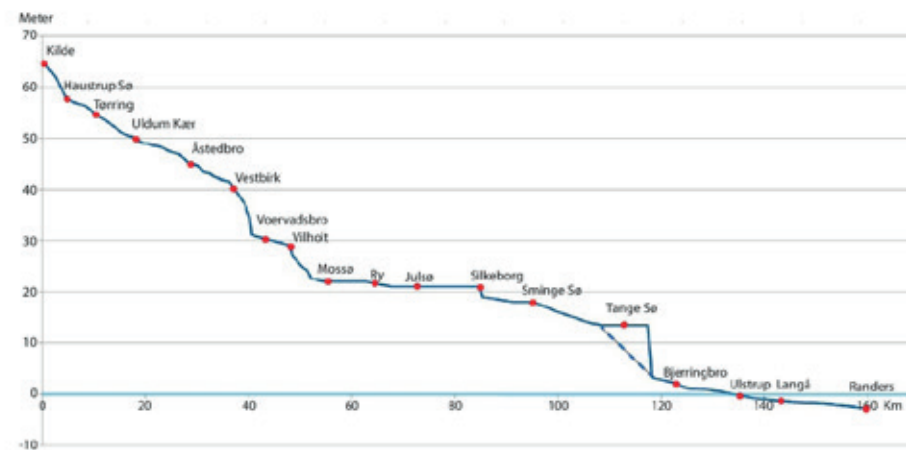
Gudenåen er med sine 160 km. Danmarks længste vandløb. Efter Skjern Å, er Gudenåen den næstmest vandrige. Gudenåen har sit udspring i Tinnet Krat tæt ved Tørring, og løber på dens vej gennem syv kommuner, inden den munder ud i Randers Fjord i nord. De syv kommuner langs Gudenåen er Hedensted, Horsens, Skanderborg, Silkeborg, Viborg, Favrskov og Randers.

Fra udspringet ved Tinnet Krat, i 65 m. højde over havets overflade, bevæger Gudenåens vandløbsbund

sig stille nedad mod havets overflade ved Ulstrup 20 km fra Randers. Strækningerne med mest fald findes fra udspringet ved Tinnet Krat til Vestbirk Søerne og igen ved Tange Sø. Et ringe fald i den nederste del af Gudenåen giver ofte høj vandstand grundet den høje vandstand i Randers Fjord.

Figur 1

Profil af Gudenåens strækning baseret på åens bund og søernes overflade i forhold til højde over havet.

Helhedsplanen

er en samlet plan for hele hovedløbet i Gudenåens strækning. Den har til formål, at planlægge håndtering af vandet for at imødegå konsekvenserne af mere vand og højere vandstand i Gudenåen. Det gøres ved at kortlægge omfanget af gener, og anviser løsningsmuligheder og handlinger.

Selve Gudenåen og dens opland kalder man for Gudenåsystemet, som sammenlagt består af 550 vandløb og 67 større søer. Der bor omkring 320.000 indbyggere i oplandet til Gudenåen og Randers Fjord. Størstedelen er bosat i byerne Silkeborg, Randers og Viborg og ca. 25 % bor i det åbne land. Gudenåen og Randers Fjord har et imponerende opland på ca. 3.200 km, der dækker over de forskellige tilløb og ådale. Det er imponerende, da det svarer til at Gudenåen afvander ca. 10% af hele Jyllands samlede areal.

Klimaforandrings betydning for Gudenåen

Gudenåen har altid forandret sig. Der har altid været periodiske oversvømmelser langs med Gudenåens bredder, da det er en del af et vandløbs naturlige udsving. I takt med de globale klimaforandringer vil oversvømmelser og tørker dog blive mere hyppige. Klimaforandringer vil bl.a. betyde:

- **En gennemsnitligt højere temperatur**

Globalt set vil temperaturer stige. Det betyder varmere somre og vintre og en gennemsnitlig temperaturstigning på mellem 1-4°C i Danmark frem mod slutningen af det 21. århundrede.

- **Flere milde vintre og varme somre**
Temperaturstigninger betyder generelt varmere somre og vintre. Dette vil resultere i en længere vækstsæson i vinterhalvåret, samt tørkeperioder i sommerhalvåret.

- **Mere nedbør i vinterhalvåret**

Frem til 2070 regner man med en nedbørsstigning på mellem 10-15%, svarende til omkring 100 mm mere, end vi får i dag. Dette vil primært vise sig i vinterhalvåret.

- **Flere kraftige regnskyl om sommeren**

Somrene bliver generelt varmere med mindre nedbør. Sommernedbør vil dog i højere grad vise sig ved kraftigere regnskyl eller skybrud, som kan lede til sommeroversvømmelser.

- **Stigende havvandstand**

Havvandstanden forventes at stige omkring Danmark, hvilket vil medføre oversvømmelser og en øget risiko for erosion langs kysterne.

- **Stigende grundvandsstand**

De ekstra nedbørsmængder vil lede til en stigning i grundvandsdannelsen om vinteren og dermed en generel stigning i grundvandsstanden.

Nævnte forhold vil særligt have en påvirkning på det nuværende afvandings- og afstrømningsforhold i Gudenåsystemet. Varmere temperaturer kan lede til en længere vækstsæson for grøden, en forringelse af vandets iltindhold og generelt til ændringer i sammensætningen af planter og dyr. Mere nedbør kan betyde flere og kraftigere oversvømmelser i vinterhalvåret. Varmere somre kan betyde øgede tørkeperioder ved Gudenåen, mens længerevarende regn og skybrud kan lede til periodiske sommeroversvømmelser. Endelig kan stigende havvand fra Kattegat presse øget vand ind i Gudenåen via Randers Fjord.

Disse er blot nogle af de forandringer, som vil have en stor indvirkning på Gudenåsystemet, dets plante- og dyreliv, og de mennesker, der benytter, lever og arbejder langs med Gudenåens forløb. Derfor er det vigtigt at belyse aktørernes oplevelser af disse forandringer, samt deres holdninger til klimatilpasningstiltag, da det kan skabe grobund for øget samarbejde og samskabelse kommunerne og aktørerne imellem.

AKTØRPERSPEKTIVER

Aktørernes syn på forandringer i miljø og klima ved Gudenåen er blevet belyst igennem interviews, mailkorrespondancer og sparring med lokale aktører (se bilag 1 for detaljer). De fleste af de adspurgte aktører er organiseret i foreninger, derudover har en lille andel af uorganiserede aktører bidraget til undersøgelsen..

De forskellige aktører er i tabel 1 inddelt i kategorier afhængig af deres organisering.

Disse kategorier er valgt, da de overordnet repræsenterer de største interesser langs Gudenåen. Det skal nævnes, at nogle aktører tilhører flere kategorier. Eksempelvis kan en grundejer ved Gudenåen også være medlem af en af de adspurgte lystfiskerforeninger. På samme måde kan interesser overlappe hinanden. Eksempelvis kan en adspurgt aktør fra landbruget ikke udelukkes fra at have natur- og miljørelateret interesser i undersøgelsen. Kategorierne er lavet på baggrund af den hovedinteresse, som aktørerne repræsenterer ved deres organisering i f.eks. forening eller organisation.

Kategori	Interviewede aktører
Grundejere	Lodsejere Lodsejerforeninger Grunderejerforeninger Borgerforeninger
Landmænd	Landmænd Lodsejerforeninger Velas Danske Vandløb
Natur- og miljøorganisationer	Naturstyrelsen Søhøjlandet Naturstyrelsen Kronjylland Danmarks Naturfredningsforeningers lokalafdelinger- Gjern Natur Uldum Kær Naturlaug
Kulturinstitutioner	Horsens Museum Museum Skanderborg Museum Silkeborg Tangeværket
Det lokale erhvervsliv og turisme	Kroer Campingpladser Aktivitetsudbydere Fartøjsudlejning
Rekreative interesser	Fiskeriforeninger Sejladeforeninger

Tabel 1 viser en oversigt over aktørkategorier

GRUNDEJERE

Bebyggelse og boliger udgør 1,1 % af de oversvømmelsesramte arealer langs Gudenåen. Dette skyldes, at bebyggelser og boliger ofte er samlet på et relativt lille areal, men som ofte medfører relativt store økonomiske værditab. Dette afsnit søger derfor at belyse grundejeres perspektiver på oversvømmelser, samt deres holdninger til forskellige klimatilpasningstiltag. Afsnittet beror på interviews med grundejere, samt på mailkorrespondancer og samtaler med grundejer-, borger- og lodsejerforeninger.

Organisering af grundejerinteresser

Mange grundejere er uorganiserede. Men når grundejere og sommerhusejere er organiserede, er de ofte engageret i lokale grundejerforeninger, borgerforeninger eller lignende foreninger. Der er i undersøgelsen taget kontakt til Tørring Borgerforening, Langå Borgerforening, Tapdrup Borgerforening, Ans Borgerforening, og Grundejerforeningen Alken Enge, som alle har responderet. Fem øvrige grundejer- og borgerforeninger i Gudenåområdet er forsøgt kontaktet, men forgæves.

Grundejere, sommerhusejere og landmænd kan også engagere sig i lokale lodsejerforeninger og ålaug.

Der er i undersøgelsen taget kontakt til fire af disse:

- Mossø Lodsejerforening (75 medlemmer)
- Ålauget GST (130 medlemmer)
- Nørreålav (35 medlemmer)
- Ålauget for nedre del af Gudenåen (35-40 medlemmer)

Medlemstallene dækker over bebyggelses- og landbrugsmæssige interesser. Særligt Nørreålav fortæller, at de varetager både lodsejeres og landmænds interesser, men at de fleste medlemmer er landmænd. Interessant er det, at særligt Ålauget GST melder en stigning i medlemmer på næsten 50 % siden vinteren 2019/2020, hvor man oplevede store oversvømmelser.

Oplevelsen af Gudenåen og dens forandringer

Afsnittet *grundejere* er primært baseret på interviews med grund- og sommerhusejere, samt med ålaug og lodsejerforeningers oplevelser af Gudenåen og dens forandringer. Grund- og sommerhusejere lægger i høj grad vægt på nærheden til Gudenåen, hvor åens 'herligheds-

værdi', er helt central for bosætning i de forskellige kommuner. Selve Gudenåens herlighedsværdi bliver nævnt af alle interviewede, omend i forskellige vendinger. Derfor er det også særligt forandringer i tilgængeligheden til åen og dens naturområder, som skaber en følelse af usikkerhed for fremtiden. Nogle af de forandringer ses eksempelvis i naturen, hvor en af de adspurgte lægger vægt på en ændring i de naturtyper, der førhen sås ved åen:

"Naturtyperne har ændret sig siden 2007. Engene er vokset til, der er andre fugletyper og andre blomster. Og så er Elleskoven gået ud! Træerne ligger døde langs Gudenåen grundet oversvømmelser, da de kan ikke klare at stå under vand" (interview d. 19-06-20).

Kommunen bliver ofte nævnt som ansvarlig for de forandringer, mange oplever ved Gudenåen. Alle adspurgte grund- og sommerhusejere beskriver at have oplevet oversvømmelser ved Gudenåen inden for de seneste 10 år, enten på egen grund eller i lokalområdet. Perspektiverne på oversvømmelserne varierer dog meget. De adspurgte, som blot har oplevet oversvømmelser i deres lokalområde, er generelt mere positive end dem, som har oplevet det på egen grund. Hos den første gruppe

bliver oversvømmelser nævnt som naturlige udsving i åens vandstand. Et eksempel på dette findes hos en grundejer ved Østbirk:

"Vandstandsstigninger vil jeg ikke kalde det, det kommer jo an på nedbøren, og sne og is. Det er naturlige udsving i vandstanden, som vi oplever (...) Vi har ikke haft oversvømmelser på vores grund, men om vinteren kan vi nogle gange ikke komme over på den anden side, men sådan er det jo bare!" (interview d. 15-07-20)

Trods den positive indstilling er der en stigende uro at spore hos mange grundejere, der endnu ikke har oplevet oversvømmelser på egen grund. De adspurgte beskriver, at de er nervøse for, at lokalområdet problemer med oversvømmelser også skal ramme dem.

Særligt 100-års hændelsen¹ i februar 2020 var voldsom for mange. Alle adspurgte lodsejere beskriver, at dette var den værste oversvømmelse de nogensinde har oplevet. Grund- og sommerhusejere omkring Mossø fortæller, at de har været særligt plaget af 100-års hændelsen i starten af 2020. Den har budt på flere store økonomiske omkostninger for mange grund- og sommerhusejere i form af tiltag på

egen grund og reparationsarbejde ved større oversvømmelser. Dette er tydeligt ved området omkring Alken Enge, som oplever oversvømmelser fra både Illerup Ådal og Mossø. Her fortalte en lokal sommerhusejer om de udfordringer og økonomiske omkostninger, som oversvømmelserne i henholdsvis 2015 og 2020 medførte:

"I 2015 blev sommerhuset totalt oversvømmet, og skaden løb op i 370.000 kr., hvoraf 180.000 blev kompenseret af Stormrådet. Alt skulle skiftes i huset, gulve, træbelægning, døre og så videre. Herefter fik vi lavet cementgulv i huset. I 2020 havde vi oversvømmelse i februar, og det resulterede i skader for ca. 90.000 kr., en reduktion i omkostningerne grundet cementgulvet" (interview d. 12-06-20).

Af citatet fremgår, at sommerhusejeren har mødt store økonomiske omkostninger i forbindelse med oversvømmelser. Men på trods af tiltag for at undgå yderligere omkostninger ved en ny oversvømmelse, har der stadig været en stor økonomisk omkostning for grundejeren. Oversvømmelsesramte grundejere beretter i denne forbindelse alle om tiltag på egen grund, som f.eks. sommerhusejeren fra Alken Enge, der fik skiftet sit trægulv til cementgulv. Herudover inkluderer tiltag på

egen grund f.eks. installerede pumper, diger, volde, hævet terræn og sandsække. Oversvømmelsesramte grundejere beskriver dog, at tiltagene ikke var nok ved hændelsen i begyndelsen af 2020. Samtidig mener de adspurgte ikke, at man kunne have igangsat yderligere tiltag på egen grund.

Grundejerperspektiver og klimatilpasning

Det, at ansvaret for at sikre værdier på egen grund, ligger hos den enkelte borger, giver anledning til frustration hos mange, grundet følelsen af magtesløshed over for fremtidens klimaforandringer og udsigten til stigende vandmasser. Ifølge en sommerhusejer i Alken Enge er denne tilgang til oversvømmelsesproblematikker forældet:

"Det er op til hver enkelt lodsejer, det er jo sindssygt! Det skal ikke være op til hver enkelt lodsejer, det skal være op til fællesskabet at finde en fælles løsning. Det skal ikke være op til hver enkelt lodsejer at bekæmpe naturkatastrofer!" (interview d. 15-06-20).

Alle berørte grundejere fortæller, at de enten sikrer sig mod de stigende vandmasser eller overvejer at sikre sig yderligere mod fremtidige oversvømmelser, f.eks. via diger, hævet

¹en hændelse der forekommer statistisk set én gang hvert 100 år

terræn og pumper. Men der er også en forventning hos alle adspurgte, om at der derudover skal ske tværgående tiltag. En grundejer ved Mossø udtrykker:

"Kommunerne skal tage sig sammen og samarbejde meget mere om det her!" (interview d. 10-06-20).

Grundejeren ved Mossø mener, at oversvømmelsesproblematikkerne bunder i dårligt samarbejde, og at tiltag, der skal sikre øget gennemstrømning af vand i Gudenåsystemet, skal ske ved en fælles indsats. Faktisk fokuserer kun én af de adspurgte på, at der først og fremmest skal lokale tiltag til. De tværgående tiltag bliver generelt vægtet højere.

Særligt vedligeholdelse af åen bliver af størstedelen af grundejerne nævnt som et tiltag. Det drejer sig om øget grødeskæring, sandoprensning, fjernelse af pil, samt fjernelse af vandremuslingen. En grundejer ved Østbirk beretter i denne forbindelse:

"Her er vi ikke påvirket men det er andre, særligt hvor sandet hober sig op. Der er jeg glad for, at jeg ikke bor. Der er et vedligeholdelsesproblem nogle steder, og der kan man nærmest gå over åen!" (interview d. 15-07-20).

Der berettes også om "propper"

langs med åen, hvor vandet ikke kan strømme igennem grundet sandophobninger, øget grøde eller døde træer i åen. Her fortæller mange af de adspurgte, hvordan Gudenåen flød mere frit igennem landskabet førhen. En grundejer i Langå udtrykker:

"Hvis man ser på gamle fotografier, har Gudenåen jo været bredere, der gav man den mere plads. Den har ikke det samme flow som før" (interview d. 19-06-20).

Dét at Gudeneån ikke længere flyder så frit som den plejer har, ifølge formanden for Ålauget GST:

"...haft en stor påvirkning på naturen, og konsekvensen har her været en mere forarmet natur med mindre diversitet. Det er derfor vigtigt at slå fast, at den lokale befolknings natursyn skal inddrages i fremtidige klimatilpasningstiltag, så det er nogle naturtyper, der giver mening for de lokale, der bor ved åen". (interview 19-06-20)

I Alken Enge har de adspurgte mere fokus på multifunktionelle løsninger, der søger at bevare areal- og kulturhistoriske værdier. Her har Museum Skanderborg søsat et projekt, hvor man benytter spunsplader til at mindske værditab for huse og infrastrukturer, mens man søger at holde

arkæologiske fund under vand for bedre bevaring. Der er planer om et lignende projekt i Illerup ådal, hvor man vil tilbageholde vand i vådområder for at bevare arkæologiske fund, samt mindske oversvømmelser længere nede i å-systemet. Hos de adspurgte i Grundejerforeningen Alken Enge er der en generel positiv stemning over for tiltagene, der søger at beskytte kulturhistoriske interesser, mindske værditab og de økonomiske omkostninger på egen grund for en lang række lodsejere.

Dette afsnit søger at belyse landmændenes perspektiver på oversvømmelser, samt deres holdninger til forskellige klimatilpasningstiltag. Landbrugsarealer er, næst efter naturarealer, den mest oversvømmelsesramte arealanvendelsestype, hvor særligt nedstrøms-arealer er påvirkede, dvs. strækningen fra Silkeborg og til udløb i Randers Fjord. Afsnittet tager afsæt i landmændenes holdninger og oplevelser af Gudenåens forandringer, særligt oversvømmelser, og beror primært på interviews og mailkorrespondancer.

Langt de fleste af de interviewede landmænd er organiserede i lodsejerforeninger og ålaug. Dette afsnit er derfor primært et udtryk for synspunkter og perspektiver fra de organiserede landmænd.

Organisering af landbrugsmæssige interesser

En række nationale og regionale rådgivningsvirksomheder og foreninger varetager landmændenes interesser, såsom Velas, Landboforeningen Midtjylland, Familielandbruget MIDT-Jylland, Landboforeningen Kronjylland, Østjysk Familielandbrug, Landboforeningen Odder-Skanderborg og Østjysk Landboforening. Derudover varetager foreningen Danske Vandløb

specifikt landbrugets- og lodsejeres interesser ved vandløb. Hertil findes lokale lodsejerforeninger og ålaug, hvor landmænd og lodsejere kan engagere sig, særligt hvis de er ramt af oversvømmelsesproblematikker på deres arealer.

Oplevelser af oversvømmelser ved Gudenåen

Afsnittet er primært baseret på udtalelser fra interviewede landmænd om deres oplevelser af oversvømmelser. Alle landmænd angiver i denne forbindelse, at oversvømmelser ved Gudenåen er blevet værre i løbet af de seneste 5-10 år. Otte ud af 11 adspurgte landmænd angiver direkte, at der altid har været oversvømmelser ved Gudenåen, særligt i vinterperioden, og at små oversvømmelser i denne periode er en del af Gudenåens naturlige cyklus. Problemet opstår, idet oversvømmelserne er blevet kraftigere og ikke længere blot er et vinterfænomen, men nu også forekommer oftere i sommerperioden.

De hyppigere og kraftigere oversvømmelser har skabt nye naturtyper, som har haft konsekvenser for den måde, landmændene kan bruge deres arealer ned til Gudenåen. Det har betydet, at man i mange tilfælde har omdannet dyrkningsarealer til

afgræsningsarealer eller høslet inden for de seneste 10 år. De seneste fem år er afgræsning og høslet dog blevet en vanskelig opgave grundet hyppigere oversvømmelser, som medfører vådere arealer der umuliggør at kreaturer eller maskiner kan færdes.

Det har store konsekvenser for mange landmænd, da de potentielt kan miste EU tilskud og støtte til pleje af arealerne. Ålauget GST vurderer, at foreningens medlemmer mister i omegnen af 80.000-100.000 kr. i arealtilskud hvert år. Ålauget GST angiver, at landmænd på strækningen mellem Silkeborg og Tange melder at have taget ca. 195 ha. ud af drift siden 2009. Ud af 11 landmænd, fortæller seks at de allerede har mistet tilskud til deres arealer ned til Gudenåen. Det har gjort deres jord økonomisk værdiløs og medført, at deres jord er sværere at forpagte væk til afgræsning, da arealerne er blevet vådere.

Udover det økonomiske tab fylder de personlige omkostninger ofte også meget. Mange landmænd oplever personlige og psykiske omkostninger, da det kræver ekstra mange ressourcer, når oversvømmelserne sker. Det har betydet, at nogle landmænd har opgivet deres arealer ned til Gudenåen.

"Det har også en række personlige omkostninger. Stress, tidstab, nervøsitet, og man kæmpede jo døgnnet rundt og faldt fuldstændigt sammen efterfølgende. Det går ud over andre aspekter af ens liv – f.eks. ens familieliv og børn" (interview d. 26-06-20).

Oversvømmelser er med til at ændre naturtypen på arealerne fra afgræsningsarealer til vådområder, hurtigere end landmændene kan følge med. Det skaber et skel i natursynet mellem kommunen og landmændene. Mange af de adspurgte landmænd påpeger en følelse af, at kommunen ofte foretrækker de våde naturtyper, som ikke er i landmændenes interesse, da der på disse typer ikke kan søges arealtilskud.

Interviewrunden blandt landmændene viser, at det er svært for dem at være vidne til, at Gudenåen ændrer sig, og at brugen af arealerne ned til Gudenåen dermed også ændrer sig. Mange familier har boet ned til Gudenåen over mange generationer og vil gerne have samme muligheder, som de altid har haft. Et eksempel herpå er fra en landmand fra Svostrup:

"Jeg vil nyde Gudenåen, som den var. Med kvier nede ved åen. Fiskeri nede ved åen, og at man kan gå, og ikke sidde fast nede ved åen" (Interview d. 3-07-20).

Dette synspunkt går igen hos mange af de adspurgte landmænd, hvis familie har boet ved Gudenåen i flere generationer. Særligt tabet af, at kunne færdes tæt ved Gudenåen og benytte åen i fritidsøjemed er derfor et reelt værditab for mange.

Landmænd og klimatilpasning

Landmændene efterspørger en konkret tværgående tilgang til de problemstillinger, som opstår når oversvømmelserne sker.

"Det virker som om, samarbejdet ikke er godt, der er forskellige måder at gøre det på i kommunerne, forskellige måder at regulere vandet på. Hvorfor er der ikke samme tilgang?" (interview d. 26-06-20)

Landmændene efterspørger, at kommunerne skal være bedre til at arbejde på tværs af kommuneskel, og at der skal være en strømlining i klimatilpasningstiltagene i de respektive Gudenåkommuner.

Grødeskæring og oprensning af sandbanker har størst tilslutning blandt de adspurgte landmænd. Oprensning eller uddybning er et tiltag, hvor man fjerner sand fra bunden af en å. Det øger gennemstrømningen og sænker vandstanden lokalt. De adspurgte landmænd understreger, at det er vigtigt at

pointere, at oprensning af sandbanker skal ske der, hvor der sker en ophobning af sand, som kan skabe 'flaskehalse'. Oprensning kan fungere som et vintertiltag, mens grødeskæring skal ske som et sommertiltag. Ved at skære grøden kan man sørge for større gennemstrømning og dermed sænke vandstanden. Generelt bliver tiltagene grødeskæring og oprensning nævnt som løsninger, der skal anvendes mere lokalt og ikke på hele Gudenåens forløb, samt at disse løsninger ikke kan stå alene, men skal ske i kombination med andre tiltag.

Tværgående tiltag, som generel vedligeholdelse af åen, fjernelse af træer og vandremuslingen, nævnes af de fleste landmænd. Derudover bliver jordfordeling/jordkøb nævnt af fire landmænd som et muligt tværgående tiltag, mens flere andre landmænd var positivt stemt over for en sådan løsning, da adspurgt. Jordfordeling og jordkøb referer her til opkøb af landbrugsjord med det formål at omdanne dem til en anden anvendelsestype. På den måde kan man omlægge landbrugsjord til vådområder eller andet, således at jorden bliver brugt multifunktionelt.

Der er en voksende frustration hos landmænd vedrørende de nuværende forhold på deres jord. Nogle

landmænd anser oversvømmelser af landbrugsarealer som 'gratis' vandparkering for kommunen, idet der ikke er nogen kompensation. Det nævnes i interviewene, at det er vigtigt at jordfordeling og jordkøb sker i tæt dialog med landmændene og gennem frivillige aftaler:

"Kom kommunen og spurgte om markerne kunne bruges til vådområder, så ville jeg være positiv, men det skal være under ordnede forhold" (interview 24-06-20).

Vandparkering bliver angivet som et muligt tiltag af fire ud af 11 adspurgte landmænd. Hertil bliver det foreslået at bruge eksisterende stemmeværker til at etablere forsinkelsesbassiner. Bare to af de adspurgte landmænd nævner øget forsinkelse af afstrømning som et tiltag.

Flere landmænd nævner stigende byudvikling som en problematik i forbindelse med nuværende afstrømnings- og afvandingsforhold. Her er den generelle holdning hos landmændene, at byerne ofte bliver vægtet højere end det åbne land. Det skaber en konflikt, da landmændene oftere føler sig tilsidesat i løsningerne.

Den generelle indstilling hos de ad-

spurgte landmænd er derfor, at de gerne vil høres, inddrages og meget gerne inkluderes i dialogen, både i forbindelse med identifikationen af de flaskehalse, der eksisterer, men også for bedre at repræsentere de landbrugsmæssige interesser i fremtidige løsninger.

NATUR- OG MILJØORGANISATIONER

Naturen langs Gudenåen er den type areal, der er allermest påvirket af oversvømmelser. Følgende afsnit søger at sætte fokus på de naturmæssige interesser, der eksisterer ved Gudenåen i relation til oversvømmelser. Det er vigtigt at understrege, at mange andre aktører har interesse i naturen, herunder lystfiskere, sejlere og landmænd. Disse aktørers synspunkter er uddybet i andre afsnit. Afsnittet beror på interviews med Naturstyrelsen Søhøjlandet og Kronjylland, Danmarks Naturfredningsforenings lokalafdelinger, borgere med naturrelaterede interesser, Gjær Natur, Uldum Kær Naturlaug og tekstmateriale fra Gudenåkommunerne.

Undersøgelsen tager udgangspunkt i, at alle aktører har et forhold til og benytter naturen ved Gudenåen i deres dagligdag. Derfor er der også medtaget udsagn fra lokale aktører vedrørende deres forhold til Gudenåens naturområder. Dette kan føre til en bedre samskabelsesproces og et bedre samarbejde mellem organisationer og kommuner i fremtiden.

Organisering af naturrelaterede interesser langs Gudenåen

Den mest markante organiserede repræsentation af bevarelse og fredning af naturområder langs

med Gudenåen består af Danmarks Naturfredningsforenings (DN) lokalafdelinger i hver af de syv Gudenåkommuner. Der findes en fælles arbejdsgruppe med repræsentanter fra alle syv DN-lokalafdelinger, som mødes på tværs af kommunegrænser for at diskutere spørgsmål relateret til Gudenåen og dens naturområder. DN's interesser er primært inden for øget biodiversitet, samt bevarelse, beskyttelse og fredning af natur. Derudover arbejder DN også med øget tilgængelighed og information om naturområderne, samtidig med at de er høringsberettigede. Hver lokalafdeling i Gudenåkommunerne består af 1.000-2.000 betalende medlemmer, heraf ca. 10-30 aktive medlemmer i hver afdeling.

I det følgende afsnit om naturinteresser langs Gudenåen tages der primært udgangspunkt i DN's lokalafdelinger. Herudover er der markante, organiserede naturgrupper, der arbejder for en øget tilgængelighed til naturområder, her repræsenteret ved Friluftsrådet og Naturstyrelsen, og mindre, lokale organiseringer såsom Gjær Natur og Uldum Kær Naturlaug. Fælles for disse er, at interesserne primært er relateret til øget skiltning, stisystemer og informationskampagner, og i mindre grad til bevarelse og beskyttelse af særlige naturtyper og arter.

Oversvømmelsernes påvirkning af naturen

Det er en naturlig del af åers cyklus, at løbe over sine bredder med jævne mellemrum. Oversvømmelserne kan bidrage til at opretholde en forskellig arts sammensætning ved at skabe mosaikker af habitater med forskellige egenskaber. Konsekvensen af oversvømmelser afhænger af, hvilken naturtype der oversvømmes, samt hvor meget sediment vandet tager med sig. I en værdikortlægning udarbejdet af Silkeborg Kommune i 2014, nævnes der at erosion og mudderdækning forårsaget af oversvømmelser udgør en trussel for naturen. Det kan føre til naturtab af de mere sjældne naturtyper man finder langs Gudenåens bredder.

Naturstyrelsen Søhøjlandet lægger vægt på, at oversvømmelserne af naturområderne i sig selv ikke er problematiske, men at ændringerne fra en naturtype til en anden kan lede til et rekreativt og æstetisk tab for mange. F.eks. er træer langs Gudenåen udsatte ved gentagne oversvømmelsesrelaterede hændelser, og hvis disse ødelægges, kommer andre naturtyper til og dermed også andre former for værdier.

En anden konsekvens ved oversvømmelsesrelaterede hændelser

kan være påvirkningen på tilgængeligheden til naturområderne og friluftslivsinfrastrukturen. Lokalforeningen Gjern Natur og Naturstyrelsen mener, at den største potentielle fremtidige omkostning ligger i, at oversvømmelse af Gudenåen påvirker tilgangen til stisystemerne og dermed også tilgangen til naturområderne. Ligeledes kan det have økonomiske konsekvenser for de lokale erhvervsdrivende, der er afhængige af den tætte beliggenhed til naturområderne.

Natur- og miljøorganisationer og klimatilpasning

Ved interviews med de tre DN-lokalafdelinger i henholdsvis Horsens, Favrskov og Randers blev det enstemmigt bemærket, at det ikke er selve oversvømmelserne, man ser som en fare, men mere de potentielle reguleringer af Gudenåen, der foreslås for at mindske oversvømmelserne. Der bliver peget på, at det ikke blot er klimaforandringer i form af oversvømmelser, der vil ramme Gudenåen i fremtiden, men at perioder med tørke også kan vise sig problematiske. Det menes dog, at oversvømmelserne er flere og hyppigere, og at dette skyldes klimaforandringer og den historiske udretning af Gudenåen, og ikke mindst dens mange tilløb.

Bekymringen for fremtidige reguleringer af Gudenåen, i lyset af annonceringen af en helhedsplan mellem de syv kommuner i februar 2020, fik de syv DN-lokalafdelinger til at mødes i april 2020 for at diskutere foreningernes samlede holdning til en fremtidig helhedsplan for Gudenåen. Dette udmøntede sig i et fælles forståelsespapir, hvor særligt ønsket om "naturlige vandløb" i Danmark står som et centralt princip:

"Vi vil generelt arbejde mod yderligere regulering af danske vandløb, herunder således også tilløb til Gudenå, medmindre det gælder væsentlige samfundsmæssige interesser" (forståelsespapir fra d. 20-04-20).

DN's forståelsespapir peger på, at Gudenåen på sigt vil være selvregulerende, hvis den i højere grad kommer tilbage til sit oprindelige løb. Det vil også bidrage positivt til biodiversiteten, da Gudenåen er en vigtig spredningskorridor for både vand- og landlevende dyr. Derfor er DN's lokalafdelinger imod, at Gudenåen bliver reguleret med henblik på at sikre større gennemstrømning. Det gælder tiltag som eksempelvis udvidelse, grødeskæring og oprensning af sandbanker. Dog bemærkes det i forståelsespapiret, at det kan være nødvendigt at fjerne sandbanker i

åløbet, særligt hvor åen skifter fra større til mindre fald. Der peges derfor på løsninger, der er mere varige og i højere grad tilgodeser natur- og miljørelaterede interesser.

DN's løsningsforslag:

- Parkering af vand i ådalene og engområder
- Genslyngning af tilløbene til Gudenåen
- Udtagelses af lavbundsjord til vandopsamling (særligt i morænelandskabet)

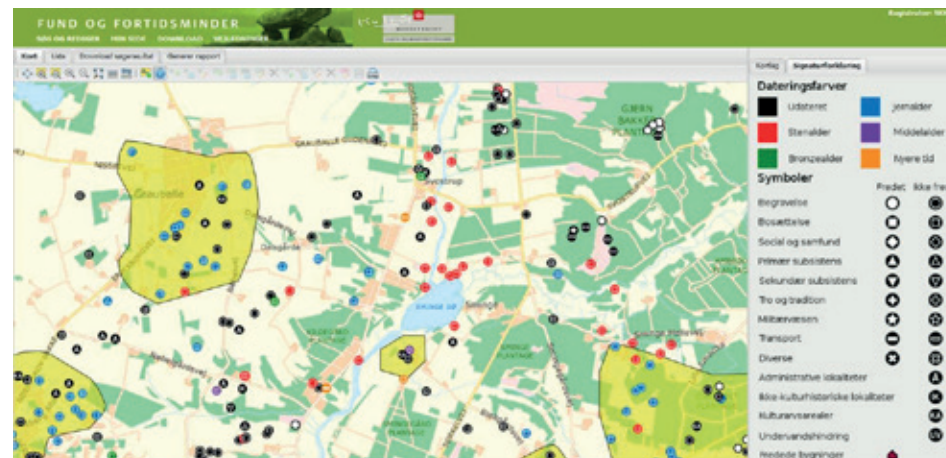
Løsningsforslagene skal ske i kombination med hinanden og DN understreger, at der er et behov for flere lokale løsninger, særligt opstrøms og ved tilløbene Gudenåen.

KULTURINSTITUTIONER

Kulturinstitutioners perspektiver er interessante at belyse, da området omkring Gudenåen berører centrale kulturhistoriske elementer, f.eks. stenalderboplads. Disse er ofte uopdaget, hvilket kan medføre eventuelle arkæologiske udgravninger ved anlægsarbejde. Det kan i praksis betyde øgede økonomiske udgifter, øget tid og eventuelle standsninger af jordarbejder ved enkelte klimatilpasningstiltag. Herudover kan kulturhistorie bidrage til den generelle viden om menneskets og samfundets udvikling, samt bidrage til den nationale og lokale identitetsdannelse. En rapport udarbejdet af C2C CC under delprojektet C24 - Klimahistorie | Kulturhistorie viser, hvordan kulturarv bidrager til en bæredygtige udvikling ved at mobilisere handling hos lokale og opbygge fællesskaber.²

Selvom ingen aktører direkte påvirkes ved oversvømmelser, kan det påvirke arkæologiske og museale interesser, såvel som erhverv, der er tilknyttet kulturhistoriske bygninger, eksempelvis kroer. Der kan være mange forskellige kulturhistoriske interesser, og det antages, at de fleste lokale aktører ved Gudenåen har et forhold til kulturhistoriske bebyggelser og anlæggelser. I dette afsnit fokuseres der særligt på museer og beror på interviews med Horsens Museum, Museum Skanderborg, Mu-

seum Silkeborg, Tangeværket, Fund og Fortidsminder, samt diverse rapporter fra Gudenåkommunerne.

Kort 1 Fund og fortidsminder ved Ry.

Kort 2 Fund og fortidsminder ved Sminge Sø og Svostrup.

Kilde: Fund og Fortidsminder. Karen Rysgaard, Silkeborg Museum.

²https://www.c2ccc.eu/siteassets/c2ccc/kalender/til-kalenderen/pi_climate_heritage_booklet_digital.pdf

Kulturhistorie dækker i denne undersøgelse primært fredede bygninger med særlige kulturhistoriske aspekter, fortidsminder som gravhøje, bopladser og bygningsdele, og kulturmiljøer og kulturarvsarealer. Den største kulturhistoriske faktor langs Gudenåens bredder er fortidsminder relateret til stenalderen. Der findes ikke mindre end 900 registrerede lokaliteter af stenalderbopladser fra udspringet i Tinnet Krat til udløbet i Randers Fjord.

På kortene på foregående side ses at mængden af stenalderbosættelser, der følger Gudenåens løb, er iøjnefaldende. Det samme er de store mængder af fortidsfund og størrelsen på de kulturarvsarealer, der findes nær vandløbet.

Klimaforandringer og kulturhistorie

Særligt kulturhistoriske bygningsværker kan være udsatte ved gentagne oversvømmelser og svingende vandstand. Dette gælder f.eks. Silkeborg Slot, der grundet klimaforandringer vil opleve oversvømmelser hvert femte år og det vil påvirke bygværket. Samtidig vil der ske erosion af området som følge af en fremtidig svingende vandstand. Kulturhistoriske bebyggelser kan på denne måde gå tabt ved enten fremtidig erosion grundet vekslende vandstand eller ved oversvømmelseshændelser.

Ved Tangeværket fremhæver direktør Rasmus Lambert, at hvis man vælger at nedlægge Tange Sø, så er det værdifuld kulturarv, der mistes i området. Tangeværket vil ikke kunne opretholdes som et kulturhistorisk sted på samme måde som nu. Det skyldes ifølge direktøren også, at Tangeværket og Tange Sø bidrager med lokalhistorisk identitet, som ellers vil blive mistet.

Det er dog ikke kun vand, som kan gøre skade på kulturhistorien. Tørke bliver af de adspurgte museer fremhævet som en endnu større problematik i forbindelse med forhistoriske fund. Dette gælder særligt for fund, der endnu ikke er udgravet, da de består af organisk materiale som bedst bevares i våde miljøer. Her er det centralt for områderne, at fundene er udsat for konstant vandstand, da svingende vandstand eller perioder med tørke kan skade fundene.

"Hvis du får relativ stor strømning igennem, jamen så kan det erodere nogle af de lag væk, hvor stenalderfund ligger i. Så hurtigere vandgennemstrømning kan faktisk gøre at det der ligger der forsvinder og ryger med strømmen på grund af erosion" (interview d. 4-08-20).

Det vil sige, at de forhistoriske fund

derfor ikke blot har bedst af at stå under vand, men bevares bedst ved, at stå under en konstant vandstand. Derfor kan hurtig afvanding igenem et område med endnu ikke udgravede fund have potentielle store konsekvenser for den kulturarv, der findes ved Gudenåen.

Klimatilpasning og kulturhistorien

Ved interviews af museerne blev det bemærket, at særligt klimatilpasningstiltag og reguleringer er mere bekymrende end oversvømmelser. Disse kan føre til svingende vandstand og en potentiel hurtigere vandgennemstrømning, som kan lede til erosion og dermed påvirke ikke udgravede fund.

Søparkering er et sådant tiltag, der potentielt kan skabe erosionszoner og tab af særligt stenalderfund, idet man midlertidigt parkerer vandet i en sø. Et andet eksempel ses ved Silkeborg Langsø, hvor grødeskæring har ledt til tab af brednære jordlag.

"Vi har lavet nogle borekerner ude fra Silkeborg Langsø, hvor tilvæksten i de sedimentter, som er der, er relativt stor, hvor man har masser af materiale at arbejde med, og så er der nogle perioder, hvor de er helt væk, altså dateringerne springer simpelthen fra istid, så

man tænker, hov der forsvandt lige 1000 år" (Interview d. 4-08-20)

De adspurgte museer peger særligt på vigtigheden af en tidlig involvering af de kulturhistoriske interesser i projekter, så vigtige kulturhistoriske fund kan bevares. Tidlig involvering af museer i klimatilpasningsprojekter kan give værdi for både kommuner og bygherrer. Da man gennem tidlig involvering kan planlægge efter kulturhistorien, samtidig med at den aktivt kan bruges som værdiskabende faktor. Det kan give økonomiske besparelser, mindske tidspilde og skabe bred, lokal opbakning. Dette er særligt gældende ved klimatilpasningstiltag vedrørende jordkøb og jordfordeling, parallelløb og uddybning, hvor stadig ukendte fortidsminder kan 'flytte hænder'.

Permanente vådområder bliver også nævnt som en mulig løsning, om end det forudsætter, at områderne kan stå under konstant vand. Permanente vådområder giver god mulighed for at bevare endnu ukendte fund, da fortidsminderne vil forblive under vand. Eksempler på dette ses ved Alken Enge og i Illerup Ådal, hvor man gennem multifunktionelle løsninger vil søge at undgå værditab for lods ejere og den lokale infrastruktur, samt det potentielle tab af ikke udgravede arkæologiske fund.

Parallelløb anser museerne som en kompliceret og svær opgave, da der kan være enorme udgifter ved udgravningsarbejdet. Det vil være meget tidskrævende, og der er en stor mulighed for at støde på ikke registrerede fortidsminder. Det skyldes fortidsmindernes historiske tilknytning til Gudenåen. Parallelløb er en betegnelse for et klimatilpasningsscenarie, hvor man anlægger et mindre sideløb, der løber parallelt med Gudenåen, hvilket kan øge bortledning af vand fra Gudenåen.

Uddybning af Gudenåen anses ligeledes som potentielt problematisk, da der i selve åen findes fredede opbygninger, såsom vadesteder og broer. Det er store kulturhistoriske hensyn, der skal tages i denne forbindelse, da disse overgange er fredede og derfor ikke må fjernes.

Hos aktørerne i dette afsnit er der stort fokus på løsninger, der involverer kulturhistorie som en værdiskabende faktor allerede tidligt i processen, og som har fokus på at bevare arkæologiske fund og bygningsværker med en mere konstant vandstand for at undgå såkaldte erosionszoner nær brednære arealer.

Billedet her viser fund fra Illeup Ådal, Moesgaard Museum

DET LOKALE ERHVERVSLIV

Det lokale erhvervsliv langs Gudenåen har, på samme måde som landmændene, en særlig interesse i, hvordan vandet i åen forvaltes, da dette kan have stor betydning for deres indkomst. Nærværende undersøgelse forsøger at give et indblik i turismeerhvervet og de lokale erhvervsdrivendes holdninger og oplevelser i forbindelse med klimaforandringer og klimatilpasningsscenarier langs Gudenåen. Afsnittet beror på interviews og mailkorrespondancer med Kongensbro Kro, Svostrup Kro, seks campingpladser, to aktivitetsudbydere, to fartøjsudlejere, Gudenå-samarbejdet, kommunale forvaltninger og turistforeninger.

Det har desværre ikke været muligt at udføre en fyldestgørende undersøgelse af industri- og erhvervsområder, og følgende afsnit tager derfor primært udgangspunkt i turismeerhvervet. Undersøgelsen er derfor ikke fyldestgørende i form af, at give en dækkende beskrivelse af alle forhold vedrørende industri og erhverv, men giver et perspektiv på og beskrivelse af turismeerhvervet langs Gudenåen. En eventuel supplerende undersøgelse kunne have fokus på industriområder, samt erhverv, der ikke er relateret direkte til turisme. Ligeledes kunne en supplerende undersøgelse af turismeerhvervet medtage flere og andre

aktørperspektiver, såsom hotelejerne, restauranter og detailhandlen, da denne undersøgelse blot giver enkelte aktørperspektiver fra campingpladser, fartøjsudlejere, aktivitetsudbydere og spisesteder.

Kategorien turismeerhverv er i denne undersøgelse baseret på Gudenå-Samarbejdets definition fra 2015 og udgør overnatningssteder, spisesteder, attraktioner, aktivitetsudbydere og detailhandelen i hele vandløbssystemet. I 2015 vurderede man, at der var ca. 600 turismevirksomheder langs med Gudenåen fordelt på overnatningssteder, oplevelser, spisesteder, udlejning samt andre typer af turismevirksomheder.

Oversvømmelses- og tørkeproblematikkers påvirkning på turismeaktører

Fire ud af de ti adspurgte campingpladser, sejladsudlejere og aktivitetscentre angiver, at de har været påvirkede af problematikker relateret til enten tørke eller oversvømmelser langs Gudenåen. Størstedelen af de adspurgte angiver dermed, at de slet ikke har oplevet hverken tørke eller oversvømmelser som en reel problematik i deres dagligdag. Ud af de påvirkede angiver to adspurgte, at de særligt er plaget af oversvømmelser, og to angiver

enten blot tørke eller både tørke og oversvømmelser som tilbagevendende problematikker. Særligt aktivitetscenteret Outdoor Bjerringbro ser sig påvirkede af oversvømmelser og bemærker at:

”Den høje vandstand i Gudenåen er en klar ulempe for isætning og optagning af kanoer, færdsel ad Trækstien og overnatning på teltpladserne. Desuden er det vanskeligt at sejle på åen med meget grøde. Alt sammen noget der reducerer vores omsætning” (mailkorrespondance fra d. 13-05-20).

Outdoor Bjerringbro vurderer, at den forhøjede vandstand og oversvømmelser har betydet en reduktion i omsætningen på omkring 5 % over de seneste år. Også Silkeborg Sø og Camping og Feriehuse angiver et fald i deres udlejning af kanoer, hvilket de tillægger ”vejret og de strenge restriktioner vedr. skoleudlejning” (mailkorrespondance fra d. 12-05). Hertil angiver Dit Friluftsliv i Ry at ”tørken har drillet lidt, da vore ture ofte indebærer mad over bål, hvilket jo ikke var muligt da tørken var værst” (mailkorrespondancer fra d. 12-05-20).

Både Svostrup Kro og Kongensbro Kro angiver at have oplevet store problematikker i forbindelse med

Sbostrup Kro

forhøjet vandstand og oversvømmelser fra både overfladevand og grundvand. Særligt Svostrup Kro har oplevet stor mediebevågenhed grundet dens særlige status som et kulturhistorisk vigtigt sted og samlingspunkt for generationer. Svostrup Kro betegner selv stedet som *"et levende museum med mange generationer tilknyttet"* (interview d. 25-06-20). Oversvømmelser og potentielle tab på Svostrup Kro udgør derfor også tab for lokal samfundet og den 100-årige kulturhistorie, som stedet repræsenterer. I rent økonomiske værdier vurderer Svostrup Kro at have brugt 1 mio. kr. på klimasikring i forbindelse med oversvømmelser over de seneste 10 år. Samtidig har kroen en årlig udgift på 30.000 kr. til pumper. Kongensbro Kro angiver at have mistet i omegnen af 0,5 mio. kr. på et år på reparationer, el til pumper, samt manglende gæster.

Særligt aflysninger fra gæster og aflysninger af aktiviteter har betydet meget for begge kroer. Svostrup Kro nævner, at *"oversvømmelserne har betydet aflysning af aktiviteter, men restaurant og selskabsdel har kørt som normalt. Nogle gæster har aflyst, fordi de troede, at de ikke kunne komme grundet vandstanden"* (interview d. 25-06-20). Kongensbro Kro nævner, at særligt aflysninger

fra aktive brugere af Gudenåens områder, såsom vandrere og sejlere, har ramt dem. Her har særligt oversvømmelserne af trækstien ramt Kongensbro Kro, der har måtte aflyse vandreture og i den forbindelse mistede i omegnen af 100.000 kr. alene i 2019.

Det er dog ikke blot økonomiske værdier, de to kroer har mistet. Indehaveren af Kongensbro Kro angiver f.eks. at *"de sidste 12 år har været en konstant kamp, også psykisk!"* (interview d. 26-06-20). Indehaveren af Svostrup Kro bemærker også, at stress og søvnløshed har fyldt meget i kampen mod de stigende vandmasser. Indehaveren af Kongensbro Kro nævner også et stort tab ved oversvømmelser i form af arven fra bedsteforældrenes, som havde stedet før, f.eks. et tab af *"træerne fra bedsteforældrenes tid"* (interview d. 26-06-20). Frygten for fremtidige afskedigelser bliver også nævnt hos begge kroer, f.eks. nævner Svostrup, at afskedigelser kan blive et tab for hele branchen og Silkeborgs restauranter, da de årligt bidrager positivt med uddannelsen af kokkelever og tjenerne.

Turismeerhvervet og klimatilpasning

Selvom campingpladser, fartøjsudlejere eller aktivitetscentre sjældent

er direkte påvirkede af oversvømmelser, så har de stadig en interesse i ikke at blive påvirkede i fremtiden, som bemærket af Søhøjlandets Camping:

"Hvis vi bliver oversvømmet om sommeren vil det få store konsekvenser for os, økonomisk set. Der er store udsving i vandstanden, selv om sommeren, det vil vi da gerne have gjort noget ved. Vi har jo erhverv lige ned til! Vi har ikke tænkt så mange tanker vedrørende løsninger, men har selvfølgelig interesse i at det bliver løst" (interview d. 14-07-20).

Hertil bliver øget grødevækst i Gudenåsystemet nævnt som en faktor for den forhøjede vandstand, som påvirker turisterhvervet direkte. Som f.eks. her nævnt af Silkeborg Kanocenter:

"Såfremt der ikke bliver skåret grøde langs åen, oplever vores kunder jo til tider en for høj vandstand især på den sydlige del af åen, som gør at der er visse broer de har svært ved at sejle under" (mailkorrespondance d. 13-05-20).

Øget grødeskæring bliver derfor nævnt af to aktører som et muligt klimatilpasningstiltag mod den forhøjede vandstand, som særligt for

fartøjsudlejere ville hjælpe turister-hvervet.

Da både Kongensbro Kro og Svostrup Kro angiver at have været påvirket af forhøjet vandstand og oversvømmelser, har begge gjort brug af forskellige tiltag på egen grund, samt overvejet mere tværgående tiltag. Hos Svostrup Kro er der inden for de seneste ti år bl.a. blevet installeret tre pumper, sket en forhøjning af grunden, installeret en opmagasinerings-sø i haven, samt installeret forskellige tiltag på kroens værelser. Ved Kongensbro Kro har man ligeledes installeret pumper og repareret dæmningen, trods vandet blot flyder ovenpå.

Indehaver af Kongensbro Kro nævner øget grødevækst og byudvikling ud til vandet som centrale problematikker, og at: *"vi er oppe imod byerne. Byerne bliver prioriteret. Det er landet mod byerne. Byerne har mere værdi!"* (interview d. 26-06-20). Derfor mener han, at der skal øget fokus på en sikring af værdierne i det åbne land, særligt ved hjælp af tiltag som øget grødeskæring og oprensning af åen ud til Tange Sø. Indehaveren af Svostrup Kro mener, at man kan dele de tværgående tiltag op i de kortsigtede- og de langsigtede løsninger: *"langsigtede planer er da helt klar noget man skal gøre, ikke kun kortsigtede!"* (interview d. 25-06-20).

Kortsigtede løsninger henviser her til generel vedligeholdelse af åen, og langsigtede løsninger er tiltag som opmagasinering af vand, anlæggelsen af nye vådområder, opkøb af landbrugsarealer, samt mere fokus på nye retningslinjer for de forskellige dæmninger, der findes igennem Gudenåsystemet.

REKREATIVE INTERESSER

De rekreative interesser langs Gudenåen bliver oftest repræsenteret gennem foreningslivet. Her tages udgangspunkt i det foreningsliv, der centrerer sig omkring rekreative interesser, herunder er særligt lystfiskeriet og sejlads de dominerende organiserede fritidsaktiviteter. Dertil skal det nævnes at Dansk Ornitologisk Forening (DOF) og Det Danske Spejder Korps (DDS) har deltaget i undersøgelsen. Andre centrale interesser, såsom vandrere og cyklister, er sværere at indfange, grundet deres uorganiserede form.

Undersøgelsen centrerer sig primært om lystfiskeri og sejlads. Derudover har det ikke været muligt at give en dækkende beskrivelse af perspektiver fra friluftslivet og jægerne grundet manglende svar fra disse aktører. Det bemærkes, at der eksisterer synergier mellem de forskellige foreninger, da en aktør f.eks. både kan være lystfisker og sejler.

Lystfiskeri

Ligesom andre aktører, der bruger Gudenåen aktivt, har lystfiskerne interesser, der er vigtige i en borgerinddragelse omkring en helhedsplan. Denne undersøgelse søger at afdække lystfiskernes holdninger til klimatilpasningsscenarier, samt oplevelse af oversvømmelse og tørke

langs Gudenåen. Afsnittet beror på interviews og mailkorrespondance med lokale fiskeriforeninger, GudenåSamarbejdet, DTU Aqua og turistforeninger.

Undersøgelsen er afgrænset til at inkludere lystfiskere organiseret i foreninger. Hermed er det uden for undersøgelsens rammer at inddrage udsagn vedrørende oversvømmelser eller tørke hos uorganiserede lystfiskere og lystfiskerturister.

Organisering af fiskeriet langs Gudenåen

Ved Gudenåen arrangeres lystfiskeriet primært mellem frivillige fiskeriforeninger og private lodsejere, der har retten til fiskevandet. Lodsejere giver, gennem fiskeretten, lystfiskere adgang til at færdes og fiske i lokalområderne for en betaling af en årlig meterpris per åbred. Derudover ejer Skov- og Naturstyrelsen og kommunerne også nogle områder ned til Gudenåen.

I undersøgelsen er 11 fiskeriforeninger kontaktet. Foreningerne har et samlet medlemstal på 5.199 aktive medlemmer. Det samlede medlemsantal, inklusiv passive medlemmer, er på 5.500. Særligt Silkeborg Fiskeriforening markerer sig, idet foreningens 2.135 medlemmer repræsenterer næsten halvdelen af Gudenåens

fiskeriforeningers samlede medlemsantal. Dog er ikke alle medlemmerne aktive langs Gudenåen.

Oversvømmelses- og tørkeproblematikkers påvirkning på lystfiskeriet

Tabel 2 viser de 11 fiskeriforeningers påvirkning af oversvømmelsesproblematikker. Oprindeligt blev foreningerne kontaktet udelukkende for at afdække oversvømmelsesrelaterede problemer, men da mange foreninger påpegede at problematikker relateret til tørke var lige så relevant at inddrage, er dette perspektiv medtaget.

Fire ud af otte foreninger ser sig påvirkede af oversvømmelser. Disse repræsenterer tilsammen 1.120 organiserede lystfiskere ud af i alt 5.199. Foreningerne er enige om, at oversvømmelserne primært har den konsekvens, at de mindsker tilgængeligheden til fiskevandet, og at det i nogle måneder derfor ikke er muligt for foreningernes medlemmer at fiske. Hertil bemærker foreningerne, at oversvømmelserne primært forekommer i efterårs- og vintermåneder, hvor det er fredningstid for mange fiskearter. Kun et fåtal af foreningernes medlemmer bliver derfor reelt påvirket. Fiskeriforeningen Gudenåen og Randers Fiskeriforening meddeler desuden, at de

Forening	Medlems- antal	Påvirket af oversvømmelse	Påvirket af tørke
Horsens og Omegns Sportsfiskerforening	275	Nej	Ja
Skanderborg Lystfiskerforening	80	Vides ikke	Vides ikke
Fiskeriforeningen Gudenåen	200	Ja	Vides ikke
Silkeborg Fiskeriforening	2135	Nej	Nej
Gjern Fiskeriforening	60	Vides ikke	Vides ikke
Langaa Sportsfiskerforening	719	Nej	Ja
Hadsten Lystfiskeriforening	370	Vides ikke	Vides ikke
Bjerringbro & Omegns Sportsfiskerforening	720	Ja	Ja
Randers Sportsfiskerklub	100	Ja	Vides ikke
Randers Fiskeriforening	100	Ja	Nej
Lystfiskerforeningen AROS	440	Nej	Ja

Tabel 2 viser adspurgte fiskeriforeninger og angivne svar om påvirkning af oversvømmelse og/eller tørke

begge har omkostninger relateret til oversvømmede grunde og broanlæg, men at disse er i småafdelingen.

"Det har altid været sådan, at vi har oplevet oversvømmelser dernede, men de seneste år har det været mere og mere. Specielt i efterårs- og vintermånederne" (mailkorrespondance 15-05-20).

Det er primært foreninger i den nedre Gudenå, som er påvirket af

oversvømmelser. Dette med det forbehold, at under halvdelen af medlemmerne hos foreningerne i Randers benytter Gudenåens fiskevand. Oversvømmelserne forekommer primært i perioder med lav medlemsaktivitet, grundet fredningstider for de enkelte fiskearter. Særligt kan laksens fredningstid fra 16. november til 15. januar spille en rolle for medlemsaktiviteten, da laksen står for halvdelen af det lokaløkonomiske forbrug.

Langt de fleste fiskeriforeninger benytter hovedsagligt Gudenåen indtil november. Syv foreninger angiver, at deres fiskeriperioder først påbegyndes i foråret, og dermed er deres medlemsaktivitet i komplet dvale i vinterhalvåret. Hertil angiver foreningerne, at lystfiskeriturisme primært foregår i månederne fra maj til august, hvor den månedlige omsætning på dagkort og ugekort toppe.

Det kan udledes, at det ikke er en særlig stor del af de adspurgte fiskeriforeninger, der er påvirkede af oversvømmelsesrelaterede hændelser i deres daglige aktiviteter. Fire foreninger samstemmer, at de ikke ser sig påvirkede af oversvømmelser, og hertil bemærker både Langaa Sportsfiskerforening og Lystfiskerforeningen AROS, at de anser oversvømmelserne for at være naturlige udsving i vandstanden. Når oversvømmelsesrelaterede hændelser forekommer, angiver de fire ramte foreninger enstemmigt, at det særligt er på tilgængeligheden til fiskevandet, at der ses en påvirkning.

Tørkeproblematikken

Et andet billede danner sig ved de tørkerelaterede problematikker. Ud af otte foreninger angiver fire, at de er påvirket af tørke:

”Tørken i 2018 gav store problemer for fiskere, da det medførte at fiskebestanden svandt ind, og at flere derfor genudsætter” (interview d. 12-05-2020).

Tørken betød en ændring i fiskeriaktiviteten, da flere fiskere genudsatte fisk end tidligere. Derudover medførte tørken også iltmangel for fisk i åer og vandløb³. Men ingen af foreningerne angiver en synderlig påvirkning på hverken økonomi eller medlemsantal. Langaa Sportsfiskerforening bemærker, at tørken i 2018 havde en effekt på Gudenåens vandstand, som ikke tidligere var blevet set i foreningens historie. Danmarks Sportsfiskerforbund understøtter dette og udtrykker bekymring for, at tørken i 2018 kan have negative konsekvenser for særligt den fremtidige bestand af bækkørreder⁴.

Fremtidige tørkeperioder kan derfor have potentielle miljømæssige påvirkninger på vandløbet og fiskebestandens habitatområder i de mindre tilløb til Gudenåen, samt have en negativ effekt på ynglen i mindre vandløb, og hermed på sigt påvirke fiskeforeningernes aktiviteter.

Klimatilpasning og lystfiskeriet

Selvom det fremgår af ovenstående, at tørkeproblematikker fylder mere hos fiskeriforeningerne end

oversvømmelsesproblematikker, har lystfiskeriforeningerne stadig bemærkninger at knytte til eventuelle løsninger på stigende vandstand.

De nævner, at det er vigtigt at se på Gudenåen som ét vandløbssystem, at tværgående tiltag skal ske i et samarbejde mellem kommunerne, at multifunktionel jordfordeling med bred interesseinddragelse er et godt redskab i klimatilpasningen, og at miljø og natur generelt skal sikres i de løsninger, der findes.

Grødeskæring nævnes som et af de tiltag, der kan fremme tilgængeligheden til fiskevandet, men med den bagside, at tiltaget kan reducere biodiversiteten og habitats-områder for fiskebestanden. Særligt biodiversitetsproblematikken fik 12 lystfiskeriforeninger til at gå sammen i et brev⁵ til borgmestrene i Gudenå kommunerne i begyndelsen af 2020, da nyheden om en kommende helhedsplan nåede foreningerne. Brevet indledes med følgende bemærkning:

”Vi har som sportsfiskere respekt for, at borgmestre fra kommunerne ved Gudenåen har sat sig for at gøre noget ved problemerne. På banen er der desværre også nogle mennesker, der med postulater om snuptagsløsninger lover hurtig afhjælpning uden at forholde sig

til alle realiteter. Man kan fjerne vandplanter og uddybe, men derved sætter man bare yderligere gang i oversvømmelser et andet sted samtidig med, at man reducerer livet i vandløbene.”
(Brev til borgmestrene fra Lystfiskeriforeninger d. 6-03-20)

Fiskeriforeningerne refererer her til øget grødeskæring og yderligere uddybning af åen som ’snuptagsløsninger’, der vil forringe levevilkårene for fiskebestandene i Gudenåen.

Interessant er det, at Bjerringbro- og Omegns Sportsfiskerforeninger har tilsluttet sig dette udsagn, da formand for foreningen, Casper Pedersen, angav at særligt grøde var det største problem for foreningen. Dette skyldtes at der i sommermånederne er nedsat tilgængelighed til fiskevandet grundet grødevækst, og at dette går udover både medlemsaktivitet og salg af dag- og ugekort til lystfiskerturister. Derfor hører foreningen til ”den lejr” der gerne ser øget grødeskæring, da de ellers er forhindrede i at fiske i halvdelen af en fiskerisæson. Grødeskæring er derfor et omdiskuteret tiltag hos lystfiskere, der kan give øget tilgængelighed til fiskevand, men reducere levestederne for fiskebestanden. De tolv fiskeriforeninger er dog generelt enige om at miljøkvaliteten og en natur af høj

³<https://www.tv2ostjylland.dk/silkeborg/fisk-risikerer-massedod-stresser-i-varmesoer-og-aer>

⁴<https://www.dr.dk/nyheder/regionale/sjaelland/historisk-lav-vandstand-i-aaerne-presser-fiskebestanden>

⁵Lystfiskeriforeningerne bag brevet: Randers Sportsfiskerklub, Langaa Sportsfiskerforening, Hadsten Lystfiskeriforening, Bjerringbro- og Omegns Sportsfiskerforening, Gjern Sportsfiskerforening, Silkeborg Fiskeriforening, Fiskeriforeningen Gudenaa, Skanderborg Fiskeriforening, Lystfiskerforeningen AROS, Peter Ros forening, Vilholt klubben og Horsens- og Omegns Sportsfiskerforening.

kvalitet skal være i centrum når der tales løsningsforslag. Derudover skal kommunerne have de rekreative og økonomiske værdier, som lystfiskeriet generer, med i planlægningen af Gudenåen.

En øget anerkendelse af Gudenåens vandløbssystem som ét system kræver mere samarbejde og tværgående indsatser baseret på et solidt fagligt grundlag.

*”Der er også kommet en erkendelse af, at meget af den jord, der forsøges dyrket i dag, bør byttes til mindre udsatte arealer. Derved kan vandløbene og naturen få noget af det tilbage, som vi gennem tiden har fjernet og brugt til andet.”
(Brev til borgmestrene fra Lystfiskeriforeninger d. 6-03-20)*

Multifunktionelle jordfordeling skal ifølge foreningerne ske i et bredt forum af interessenter, med inklusion af praktikere med en solid faglig baggrund og med mest af alt de miljømæssige hensyn for øje.

Forening	Medlemstal	Påvirket af tørke	- af oversvømmelse
Sejl- og motorbådeklubber			
Bådklubben Søtoften	58	Ja	Nej
Skanderborg Sejl- og Motorbådsklub	264	Vides ikke	Vides ikke
Ry Marina & Bådelaug	451	Vides ikke	Vides ikke
Ry sejlklub	145	Vides ikke	Ja
Silkeborg Motorbådsklub	825	Nej	Nej
Silkeborg Sejlklub	110	Ja	Ja
Ans Sejlklub	110	Nej	Nej
Langå Bådelaug	170	Ja	Nej
Randers Motorbådsklub	230	Vides ikke	Vides ikke
Randers Sejlklub	240	Vides ikke	Nej
Kano- og kajakklubber			
Skanderborg Kano og Kajakklub	219	Vides ikke	Nej
Gl. Rye Kajakklub	94	Vides ikke	Nej
Laven-Linå Idrætsforening	20	Nej	Nej
Sejs- Svejlbæk Idrætsforening	60	Vides ikke	Nej
Kano og Kajakklubben Gudenaa	280	Nej	Nej
Ans IF Søsport	107	Nej	Nej
Roklubber			
Skanderborg Roklub	122	Ja	Ja
Ry Roklub	258	Vides ikke	Ja
Silkeborg Roklub	214	Vides ikke	Ja
Randers Roklub	150	Nej	Ja

Tabel 3 oversigt over foreninger, medlemstal samt svar vedrørende tørke og oversvømmelser.

Sejlads

Mange bruger Gudenåen til sejlads, både til fornøjelser og i erhvervsmæssig sammenhæng. På baggrund af dette vil denne undersøgelse afdække, hvordan sejlads påvirkes af oversvømmelser og tørke. Afsnittet beror på interviews og mailkorrespondance med lokale sejladsforeninger, lokale fartøjsudlejere, Brugerrådet for Sejlads på Gudenåen.

Undersøgelsen baseres på organiserede og registrerede sejlere, men ikke de uorganiserede. Det er derfor ikke muligt, at danne et komplet billede af sejladsaktører, men undersøgelsen giver en dækkende beskrivelse af de gældende forhold for den organiserede del.

Organisering af sejlads langs med Gudenå

Der er i Gudenåsystemet både erhvervsmæssig- og ikke-erhvervsmæssig sejlads. Den ikke-erhvervsmæssige organiserede sejlads er i følgende undersøgelse repræsenteret ved de forskellige foreninger. Her er der identificeret 11 sejl- og motorbådsforeninger, syv kano- og kajakkubber og fem roklubber. Tabel 3 på foregående side viser en oversigt over foreningernes medlemstal, som totalt er ca. 5.000

organiserede sejlere. Silkeborg Motorbådsklub og Silkeborg Kajakklub skiller sig ud med deres høje medlemsantal på henholdsvis 825 og 800 medlemmer.

Udover de organiserede brugere fordelt i lokale klubber og foreninger i Gudenåsystemet, findes også uorganiserede sejladsbrugere af Gudenåsystemet. Disse er ofte lokale brugere, som har egen privat båd, bro eller båd i en lokal, privatejet havn. Uorganiserede brugere kan dog også inkludere f.eks. sommerhusejere med fast bopæl i andre kommuner, som ikke direkte kan kategoriseres som "lokale" brugere.

Den erhvervsmæssige sejlads er repræsenteret i undersøgelsen ved sejladsgæster i Gudenåsystemet i regi af turistsejlads- og udlejning af kano, kajak og motorbåde. Den største udbyder af turistsejlads i Gudenåsystemet er her Hjejleselskabet A/S, der primært hører til i Silkeborg Søerne. Hertil eksisterer andre og mindre udbydere af turistsejlads f.eks. Solbåden Solvej ved Tange Sø og skibet Dagmar ved Skanderborg Sø. Der findes også anden erhvervsmæssig sejlads, f.eks. dem, der tilbyder kajakkurser, guidede fisketure eller teambuilding. Disse er ikke inkluderet i denne undersøgelse.

Oversvømmelses- og tørkeproblematikkers påvirkning på sejladsaktører

Undersøgelsen har været i kontakt med 20 foreninger og klubber via interviews eller mailkorrespondancer. 17 ud af 20 foreninger har meldt tilbage i forhold til deres oplevelser af oversvømmelser ved Gudenåen, samt hvorvidt de tidligere har været påvirkede af oversvømmelserne og/eller tørke.

Blot fire foreninger angiver, at de har problemer i forbindelse med tørke. Seks foreninger angiver, at de ingen problemer har, og ti foreninger har ikke angivet et svar. Der er derfor stor usikkerhed om tørkes potentielle påvirkning på foreningernes aktivitetsniveau og medlemsantal. En problematik er, at bådene kan gå på grund, som angivet af Silkeborg Sejlklub:

"Tørke? Vi kan komme i problemer. Der er 1,25-1,35 dybde i bådene. 1,35 kan lige præcis sejle igennem. De største både kan ikke passere ved tørke, og selv de mindste kan også gå på grund" (interview d. 25-06-20).

Hertil angiver Skanderborg Roklub, at tørke giver problemer i forbindelse med farbarheden, da de ved tørke ikke kan sejle under jernbanebroen.

Et mere klart billede danner sig ved foreningernes angivelse af, hvorvidt oversvømmelser påvirker deres forening. Her ser seks ud af 20 foreninger sig påvirket af oversvømmelser.

Tilsammen repræsenterer de seks foreninger ca. 1.000 medlemmer ud af i alt 5.000.

Af de adspurgte ser ca. 50 % sig ikke påvirkede af oversvømmelser. De fleste foreninger begrundes, at oversvømmelser i vandløbet ofte forekommer uden for sejladssæsonen. Sæsonen er for foreningerne gennemsnitligt fra forår til efterår, dog er enkelte medlemmer også aktive i vinterhalvåret. Foreningerne, der ser sig påvirket af oversvømmelser, er primært ramt på deres aktivitetsniveau, men ikke på medlemstal. Det er særligt adgangen til vandet, der er en problemstilling, som bliver nævnt hos fem ud af de seks påvirkede foreninger. Som her nævnt af Silkeborg Roklub:

"I februar oplevede vi udfordringer med den høje vandstand, da vores bro ved klubben stort set var oversvømmet. Nogle få var klar med gummistøvler for at få både i vandet og komme i båden, så de alligevel kunne ro en tur. Denne periode med høj vandstand har ikke haft indflydelse på vores medlemstal,

men sandsynligvis en lidt lavere aktivitet, da det var værst"
(mailkorrespondance d. 17-05-20).

Silkeborg Sejlklub skiller sig ud, idet foreningen angiver, at oversvømmelserne kun påvirker deres aktiviteter i vintersæsonen, hvor særligt ungdomsafdelingen er aktiv. De er derfor ikke udpræget påvirket i den del af sæsonen, hvor flest medlemmer er aktive.

To ud af de 20 adspurgte foreninger, Ry Sejlklub og Ry Roklub, angiver at have lidt økonomiske værditab ved reparationsarbejde i forbindelse med oversvømmelserne særligt i 2020. De to foreninger ligger inden for et relativt afgrænset geografisk område. Ry Roklub fortæller:

"Vandet nåede næsten klubhuset ved oversvømmelsen vinter/forår 2020 og har givet mindre skader på klubbens broanlæg. Lidt reparation af løse brædder på broen, måske kr. 50.000 – 100.000. Adgang til vandet og roning har ikke givet de store problemer."
(mailkorrespondance d. 12-05-20).

Det kan udledes, at fem ud af de 20 adspurgte foreninger i realiteten ser sig påvirket i deres aktive sæsoner. Alle fem foreninger er beliggende på strækningen mellem Silkeborg og Randers.

Klimatilpasning og sejlads

Da oversvømmelser har en relativt lille påvirkning på sejladsområdet, er der heller ikke mange foreninger, der har en officiel holdning til eventuelle klimatilpasningstiltag. Dog bliver øget grødevækst nævnt som en problematik af nogle foreninger, da øget grødevækst er et problem i havnene og påvirker foreningernes farbarhedsinteresse. Nogle foreninger nævner ligeledes ophobet sand som et stigende problem, da det fører til en mindre vanddybde og dermed en påvirkning på farbarhedsinteressen. Det er derfor ikke blot som en løsning på oversvømmelsesproblematikker, at foreninger ønsker øget grødeskæring og uddybning, men lige så meget et ønske om større tilgængelighed i forbindelse med sejlads på åen. Ønsket om øget grødeskæring og uddybning bliver f.eks. udtrykt hos Langå Bådelaug:

"Åen bliver ikke vedligeholdt og det er problemet. De sidste 20 år er der kommet mere og mere grøde og det bliver sværere at sejle grundet sand og grøde der lukker mere og mere til. Vanddybden bliver mindre og mindre og derfor skal der ske en uddybning af sejlrenden" (Interview d. 25-06-20).

Synspunktet vedrørende oprensning deler både Ry Sejlklub og Bådklubben Søtoften, hvor Bådklubben Søtoften ligeledes mener, at hvis: "stemmeværket ved Fuldbro blev bedre til at tilbageholde vandet, vil det være til stor hjælp" (mail fra d. 13-05-20). Anlæggelsen af vådområder bliver også nævnt af Langå Bådelaug som en mulig løsning til de stigende vandmasser. At klimatilpasningstiltag kan have ukendte og afledte effekter på sejladsinteresserne nævnes af Silkeborg Sejlklub:

"Løsninger? Vi har ikke så mange meninger om det. Al vækst i Gudenåsystemet er blevet kraftigere. Vi har dog ikke som forening nogen holdning til grødeskæring eller ikke grødeskæring. Det som kan være en god løsning for nogle interessenter kan være en dårlig løsning for andre. Mange ting har en afledt effekt der måske kan påvirke os" (Interview d. 25-06-20).

Generelt for foreningerne gælder, at foreslåede løsninger primært relaterer sig til farbarhedsinteressen, da det er fåtallet, der er påvirket af selve oversvømmelserne.

Afrunding

Nærværende undersøgelse forsøger at afdække aktørers syn på klimatilpasningsscenarier, samt oplevelser med tørke og oversvømmelse. Det er essentielt at anskue aktørernes perspektiver, idet det danner vidensgrundlag for det videre arbejde og forvaltning af åen. På samme vis danner aktørernes perspektiver også rammen for samarbejde og samskabelse mellem kommune og borger.

Ud fra ovenstående undersøgelser fremstår det, at de fleste aktører har en mening om klimatilpasningsscenarier og de klimaforandringer, som udfolder sig i Gudenåen. Det er i denne forbindelse vigtigt at pointere, at ikke alle aktører er enige om, hvordan åen skal forvaltes. Størstedelen af aktørerne er dog enige om, at åen skal forvaltes med inddragelse af borgere. De fleste aktører påpeger også, at Gudenåen skal forvaltes på tværs af kommuner, hvilket fordrer et større samarbejde mellem Gudenå-kommunerne i fremtiden.

Bilag I

Datagrundlaget for undersøgelsen består af:

Interviews med 36 lokale aktører.

Interviews og sparring med ca. 15 aktører, herunder bl.a. andet Gudenåkomiteen, GudenåSamarbejdet, kommunale forvaltninger, turistforeninger, landbrugsorganisationer m.m.

Mailkorrespondancer med ca. 70 aktører, herunder særligt foreninger.

Kortmateriale, f.eks. udsnit fra "Fund og Fortidsminder"

Analyse af tekst-materiale, f.eks. kommunernes tidligere værdikortlægninger fra klimatilpasningsplaner fra 2014

Baggrundsmateriale i form af rapporter, hjemmesidemateriale og analyser

Grundet COVID-19 har det ikke været muligt at foretage feltbesøg, mens interviews er udført som telefoninterviews eller over Skype. De deltagende informanter og aktørperspektiver dækker over:

Lodsejere-
Lodsejerforeninger, grundejerforeninger, lokalråd og borgerforeninger.

Landmænd –
Landbrugsorganisationer og lokale landmænd.

De kulturhistoriske interesser –
Lokale museer.

De natur-og miljømæssige interesser –
Naturstyrelsen, lokale afdelinger af Danmarks Naturfredningsforening, Gjær Natur og Uldum Kær Naturlaug.

Lokale virksomheder –
Såsom campingpladser, sejlsudlejere og kroer.

Foreningslivet –
Lokale foreninger, såsom sejlsforeninger, lystfiskerforeninger og friluftslivsforeninger.

Borgere langs Gudenåen –
I gennem kontakt til uorganiserede borgere langs Gudenåen, der enten bor ned til Gudenåen, eller hvor Gudenåen udgør en væsentlig andel af deres lokalområde

Det har været uden for undersøgelsens rammer at udføre en udtømmende undersøgelse af alle holdninger og værdimæssige interesser hos lodsejere, lokale virksomheder, foreningslivet og uorganiserede borgere langs Gudenåen. Samtidig skal det understreges, at projektet har været i kontakt med de nævnte aktører i alle syv kommuner, og at projektet derved prøver at opnå så bred en geografisk repræsentation som muligt for at kunne få dækkende beskrivelser af aktørernes holdninger til klimatilpasningsscenarier og oplevelse af oversvømmelser.

Fotos

Side 1 Uldum Kær

Side 4 Porskær ved Svostrup

Side 6 Skjesbjergvej, Favrskov

Side 10 Mossø, Vædebrovej

Side 14 Sørkelvej, Svostrup

Side 17 Gudenåen ved Mossø

Side 18 Uldumkær

Side 22 Mossø, Vædebro

Side 24 Fund fra Illerup Ådal

Side 26 Svostrup Kro

Side 28 Kanofart i Hedensted

Side 34 Kanoplads ved Verdens Ende, Tørring

Side 36 Bro ved Verdens Ende, Tørring

Side 40 Gudenåen ved Mossø

Figur 1, side 7:
Udarbejdet af Stig Bachmann Nielsen fra Naturplan og lånt fra Viden om Gudenåen.

midt
regionmidtjylland

C2C
Coast to Coast
Climate Challenge

Horsens Kommune

